

XIX. konference Evropské kriminologické společnosti (Gent, 18. - 20. 9. 2019)

Jana Hulmáková
Hana Přesličková
Miroslav Scheinost
Jan Tomášek
Institut pro kriminologii a sociální prevenci

Ve dnech 18. - 20. 9. 2019 se v Gentu (Belgie) konala v pořadí již 19. konference Evropské kriminologické společnosti (ESC) pod názvem *Convergent roads, bridges and new pathways in criminology*. Pořadatelem byla Gent University a její Fakulta práva a kriminologie, roli předsedy organizačního výboru zastal prof. Lieven Pauwels. V tradici posledních let se konference opět zúčastnilo přes tisíc účastníků (pořadatelé uváděli téměř 1500 přihlášených), kteří měli možnost prezentovat svou práci na více než třech stech panelech, což v souhrnu znamená cca 1200 přednesených příspěvků. Kromě toho byla součástí programu prezentace posterů a tři plenární zasedání.

Na prvním z nich, tedy zahajovacím, přivítal účastníky děkan fakulty práva a kriminologie Michel Tison. Uvedl, že univerzita v Gentu byla založena v roce 1817. V současnosti má 11 fakult a přes 44 tisíc studentů. Pokud jde o kriminologii, počet studentů je v řádu set. Fakulta může udělit stupeň *Master degree in criminology* a absolventi nacházejí uplatnění jak ve výzkumu, tak v praxi. Účastníky přivítala také paní Veerle Dhart, ředitelka gentské policie. S úvodními referáty vystoupili Tom Vander Beken, úřadující předseda ESC, na téma *Hot and Cold Topics in European Criminology*, a Lieven Pauwels na téma *Kriminologie v Belgii*. Prof. Vander Beken působí na Fakultě práva a kriminologie, a je také ředitelem *Institute for International Research on Criminal Policy (IRCP)*. Prof. Pauwels připomněl, že centra belgické kriminologie se nacházejí na univerzitách v Gentu a v Leuvenu. Belgická kriminologie se osamostatnila od trestního práva jako svébytný obor na konci 60. let minulého století.

Součástí úvodního pléna bylo předávání cen ESC. Hlavní z nich obdržel Tapio Lappi-Seppälä, profesor univerzity v Helsinkách, *Institute of Criminology and Legal Policy*. Ten se ve svém vystoupení zabýval trestní politikou severských států, zejména ve vztahu k vězeňství, přičemž upozorňoval na některé tradované mýty o severských vězeňských systémech, které ne vždy odpovídají realitě. Ocenění *Young Criminologist Award* obdržela

Kjersti Lohne, Universita v Oslo. Ve svém vystoupení se věnovala humanizaci vězeňství z hlediska mezinárodního srovnání. Za nejlepší článek v *European Journal of Criminology* obdržela cenu Maria Libak Pedersen z Dánska. Článek se týkal vzorců kriminálního chování ve skupinách mladistvých a byl publikován v *EJC* 2018/15(6).

V rámci druhého plenárního zasedání Martine Herzog-Evans z Univerzity v Remeši poukázala na problém hyperspecializace v rámci humanitních věd, včetně kriminologie. Upozornila na rizika, které mohou plynout z jednostranného zaměření kriminologického výzkumu ovlivněného profesní specializací výzkumníka, a zároveň na význam i nutnost využití multidisciplinárního přístupu v kriminologii, a to jak v oblasti teorie a metodologie, tak v oblasti rozvoje jednotlivých programů. Na ni navázal Torbjørn Skarðhamar z Univerzity v Oslu, který upozornil na dvou příkladech významných oblastí kriminologického výzkumu, jako je vytváření typologií pachatelů a vývojových trajektorií, a dále zkoumání tzv. bodů obratu v kriminální kariéře pachatele, na problémy a rizika v rámci kriminologického výzkumu, kdy různé konkurující si teorie dokládají své hypotézy signifikantními výsledky z dat získaných v rámci výzkumu. Přitom zdůraznil, že výsledky výzkumu, které jsou konzistentní s teorií, nejsou důkazem, že teorie je správná, a že je nutné vždy posoudit použitou metodu a data na základě principu přísnosti. Poukázal na myšlenky jedné z představitelk striktního testování Debory G. Mayo. Zároveň vysvětlil v této souvislosti význam a nutnost preregistrace.

Na posledním plenárním zasedání mluvila Catherine De Bolle o roli Europolu v mezinárodní evropské kriminální politice a interdisciplinárním přístupu. Joanna Shapland se ve svém příspěvku zaměřila na prediktivní faktory kriminálního chování a faktory desistence, a to v podmínkách současné trestní politiky a praxe. Představila některé výsledky výzkumu (*Sheffield Desistance Study*), v němž byly provedeny rozhovory se 113 mladými muži-pachateli ve věku 19-22 let, kteří měli předchozí zkušenost s uvězněním nebo probačním dohledem a kteří byli odsouzeni alespoň dvakrát. Rozhovory byly povedeny až čtyřikrát v průběhu čtyř let a týkaly se jejich života, rodiny, trestné činnosti na základě self-reportů, vlastní viktimizace a zkušeností se systémem trestní justice.

Velký počet zajímavých příspěvků si na konferencích ESC mohou tradičně vyslechnout zájemci o téma alternativních trestů a jejich uplatňování. Silné zastoupení mezi referujícími mívají pravidelně zástupci Velké Británie. Situace v jejich zemi je však ve srovnání s ostatními evropskými zeměmi značně specifická, neboť v roce 2014 zde došlo k privatizaci části služeb spadajících do činnosti probačních úředníků. Zatímco národní probační služba nyní dohlíží a pracuje s pachateli, kteří jsou klasifikováni jako vysoce riziková, zbytek od-

souzených (cca 150.000 osob) je svěřeno pod dohled soukromých „nápravných“ společností. Není překvapením, že většina kriminologů i zástupců samotné praxe tyto změny ostře kritizuje. Oproti předchozím ročníkům konference se nicméně v Gentu objevily i příspěvky, podle nichž se alespoň některé prvky zmíněné reformy jeví v relativně příznivém světle. Podle A. Fowlera (Sheffield Hallam University) lze v tomto smyslu hovořit zejména o komunitních nápravných centrech, která zmíněné soukromé společnosti zřizují a v nichž mohou jejich klienti vyhledat pomoc při řešení různých životních problémů a překážek.

V panelu zaměřeném na výzkum kriminální kariéry a sankcí ukládaných mládeži André van der Laan z WODS z Nizozemí seznámil přítomné se změnami v trestní politice uplatňované vůči kategorii mladých dospělých pachatelů v Nizozemí. Došlo k ní v souvislosti se zavedením změn v trestním zákoně o adolescentech v roce 2014, kdy byla zvýšena horní hranice mladých dospělých z 21 na 23 let a rozšířily se možnosti ukládání sankcí mladistvých u této kategorie pachatelů. Pro účely evaluace dopadů těchto změn byl použit nástroj RIPI. Ukázalo se, že tento trestně politický přístup nabízí možnosti, jak odklonit mladé dospělé od kriminální kariéry, a jeví se jako slibný. Nicméně zároveň bylo zjištěno, že přes pokles celkové registrované kriminality u této věkové kategorie pachatelů došlo ke čtyřnásobení aplikace sankcí pro mladistvé u mladých dospělých pachatelů a také k výraznému nárůstu probačních zpráv pro soud. Ve srovnání s jinými zkoumanými zeměmi, např. Německem či Chorvatskem, však stále jde o nejnižší podíl.

Řadu podnětných zjištění a informací přinesl příspěvek Floriana Kaisera, Markuse Schaerffa a Klause Boerse z Univerzity v Münsteru, kteří prezentovali výsledky dvou studií – Peterborough Adolescent and Young Adult Developmental Study, realizované v Anglii, a projektu Crime in the Modern City v Německu. Jejich předmětem bylo v souladu s teorií nálepkování a problémem stigmatizace zkoumání případných negativních efektů kontaktů mladistvých se systémem soudnictví ve věcech mládeže na další páchaní trestné činnosti. Předchozí oficiální kontakty se systémem trestní justice sice neměly podstatný efekt na recidivu mladistvých, ale projevíly se ve výrazném zvýšení počtu dalších intervencí v rámci systému trestní justice. Vere van Koppen z Institutu pro studium zločinu a výkon práva v Amsterdamu, ve spoluautorství s Arjane Bloklandem z Leidenské univerzity, se ve svém příspěvku věnovala na základě výsledků Criminal Career and Life Course Study tomu, zda existují odlišnosti ve významu vlivu manželství, rozvodu, rodičovství a zaměstnání jako faktorů vedoucí k desistenci v případech tří odlišných kategorií pachatelů – pachatelů s časným počátkem kriminální kariéry (12-15 let), normálním počátkem (16-24 let) a pozdním počátkem (25 a více let). Výsledky ukázaly rozdíly, pokud jde o vliv těchto životních událostí k přechodu k desistenci u jednotlivých skupin pachatelů. Přínosné byly též poznatky z

výzkumu založeného na rozhovorech s dětmi a mladými lidmi, který přednesla Vicky Kemp z University v Nottinghamu. V rámci tohoto výzkumu se zjišťovalo, jak, případně zda vůbec, rozumí děti a mladí lidé poučení o svých procesních právech v průběhu trestního řízení. Ukázalo se, že systém vyžaduje změnu a že je třeba více rozvíjet systém trestní justice přátelské k dětem. Jako jeden z nástrojů ke zlepšení situace lze použít nové technologie.

Jako již tradičně byla na kriminologické konferenci věnována pozornost genderovému aspektu kriminality, které úzce souvisí s problematikou sexuálního, domácího násilí, genderově podmíněného násilí, násilí v partnerských vztazích, ale i v rámci širší rodiny, a s nimi související témata, jako je problematika ochrany obětí. V této oblasti je zapotřebí zcela specifický přístup ve smyslu policejní práce. To zdůrazňovala na začátku svého příspěvku Carolina Miles z University v Manchesteru. Zaměřen byl na objasnění policejního přístupu k vyhodnocování rizik v případech domácího násilí. I zde je zdůrazňována potřeba proškolení speciálních týmů. Dále je třeba se více soustředit na podporu akceptace odpovědnosti ze strany pachatele a na podporu kroků ke změně v chování. V neposlední řadě je třeba aktualizovat a přetvořit stávající nástroj pro vyhodnocování rizik v rámci policejní práce (DASH). V návaznosti na tento příspěvek pak představil Les Humphreys z University v Lancasteru výzkum, který byl věnován vzorcům chování při postupu v případech domácího násilí, zahrnoval 9774 případů mezi-partnerského domácího násilí, kde zasahovali policisté vícekrát, a ukázal především, že předchozí odsouzení pachatele zvyšuje pravděpodobnost zatčení, zatímco předchozí viktimizace pachatele nehraje ve vztahu k zatčení za domácí násilí žádnou roli. Amanda Robinson z University v Cardiffu pak dále navázala s příspěvkem na téma nové iniciativy k identifikaci a odezvě na vysoce rizikové, nebezpečné pachatele domácího násilí a představila v něm dotazník/formulář (PPIT) vytvořený pro účely posouzení rizik, který slouží soudu při rozhodování. Jednou z dalších forem podmíněného násilí je násilí spojené členstvím v určité skupině, např. rodinné hierarchii a s tím související násilí uplatňované např. v rámci širší rodiny (Honor based violence - HBV). To bylo tématem příspěvku Janine Jansses z Holandska. Podmíněné násilí, kde hlavní roli hraje čest, dobré jméno apod., není podle Janine formou domácího násilí, jedná se o konflikt mezi jednotlivcem a skupinou /rodinou. Povětšinou jde o narušení rodinných stereotypů, rebelii proti rodinným „pravidlům“, které je „trestáno“ podle pravidel komunity/rodiny, a to psychickým, ale i fyzickým násilím.

Problematice násilí byl věnován rovněž panel nazvaný Restorativní justice a genderově podmíněné násilí, kde byly prezentovány příspěvky z Belgie, USA a Brazílie. Estelle Zinstag představila projekt zaměřený na uplatnění restorativních přístupů v oblasti sexuálního násilí. Osloveno bylo 74 organizací z různých zemí i různých kontinentů, které se na tento

typ kriminality zaměřují. Výsledky naznačují, že obecně dominují problémy s financováním, neboť většina států nechce do této oblasti příliš investovat. V Norsku byl například pilotní projekt ukončen z důvodu, že zdravotníci jej shledali příliš nebezpečným. Dále byla konstatována značná apatie soudního systému. Financování i proto pochází spíše ze soukromých zdrojů. Tinneke Van Camp z University v Kalifornii představila restorativní přístup v USA založený na článku IX, který se stal v roce 1972 základem pro politiku boje proti genderovému sexuálnímu násilí. V roce 2017 byl ustaven Úřad proti násilí na ženách, již v minulosti bylo konstatováno, že lze uplatňovat restorativní přístupy v případech sexuálního násilí. Fernanda Fonseca Rosenblatt z Brazílie prezentovala systém pomoci obětem sexuálního a domácího násilí. V Brazílii řeší problematiku domácího násilí „soudy pro klid domova“

Značná pozornost byla ve skladbě panelů věnována migraci a problémům, které vyvolává. Aguilar Jurado z university v Malaze hovořil o vztahu migrace, punitivních postojů a trestní politiky a o přípravě výzkumu postojů španělské veřejnosti vůči imigrantům. Pena Ballesteros z university v La Coruni a university v Torontu referovala o postojích k imigraci ve Španělsku a v Kanadě a následně srovnávala španělskou a kanadskou legislativu ve vztahu k migrantům. V Kanadě je nyní téměř 9 tisíc cizinců v detenci; jejich pobyt v detenčních zařízeních není legislativně nijak časově omezen. Ve Španělsku se nachází v detenčních zařízeních cca 7,5 tisíce cizinců s časovým omezením pobytu maximálně na 60 dní. Witold Klaus (Polská akademie věd) hovořil o Polácích repatriovaných z Velké Británie, přičemž poukázal na problémy, s nimiž se v cizím prostředí migranti setkávají (diskriminace, jazyková bariéra, vzdálenost od rodiny); tyto problémy se nadto násobí tím, že migranti nemají občanství dané země, přičemž občanství je klíčem a zdrojem práv, sociální a politické příslušnosti ke společenství, zatímco „non-citizens“ jsou někdy vnímáni jako kategorie blíží se ke kategorii „zločinec“. Termín „crimmigration“, který již v roce 2006 použil Stumpf, poukazuje na mísení trestního a správního práva v přístupu k migrantům, jejich řazení mezi potenciálně „nebezpečné“ komunity, pohledu na ně jako na „aliens/others“, což vede k přísnějším sankcím, k omezení procesních záruk apod. Ana Aliverti (University of Warwick, UK) na toto téma navázala sdělením z výzkumu, který se týkal přístupu k repatriaci imigrantů a byl prováděn jak mezi imigranty, tak mezi policisty a imigračními úředníky. Uvedla, že i tito pracovníci pocítují svoji činnost jako nesnadnou a morálně diskomfortní – sice obhajují právo a pořádek, nicméně vidí, že se pohybují v nerovném světě a v nerovných podmínkách. Helena Gundhus (University of Oslo) referovala o expertním výzkumu, do něhož se zapojilo 16 policistů a který byl zaměřen na to, jaké faktory ovlivňují postoje a představy policistů působících v oblasti migrace a imigrace (např. představy o národní bezpečnosti).

Stefano Cannepele z university v Lausanne se zabýval poklesem evidované kriminality, jenž se projevuje v celé Evropě. Jeho příčiny jsou uváděny jako multifaktorové a obvykle se k nim řadí pokles kriminality mládeže a tzv. kyberkriminalita, která až dosud příliš v policejních statistikách kriminality neprojevuje. Některé britské výzkumy přitom uvádějí, že právě kriminalita v kyberprostoru již představuje možná až polovinu veškeré kriminality v zemi. K tomu uvedl, že již v roce 2014 byly škody způsobené zneužíváním platebních karet celosvětově odhadovány na 16 miliard USD. Povede to zřejmě k nové kategorizaci trestných činů (činy páchané off-line, hybridní, on-line, které by se mohly dále dělit na cyber-enabled a cyber-dependent). Pokles kriminality z tohoto pohledu není všeobecný, ale vliv tzv. cyber-crime je těžko měřitelný.

Tradičně silné zastoupení měl i výzkum delikvence mládeže, prezentovaný zejména na sérii panelů týmu ISRD, v nichž se objevily jak hlubší analýzy dat ze třetí vlny, tak i úvahy o zaměření projektu ISRD-4 (s výhledem na rok 2021).

Dvacátý ročník konference ESC se v roce 2020 uskuteční v Bukurešti, a to v termínu 9. - 12. 9. 2020. Známá jsou již také místa konání dalších ročníků. V roce 2021 se uskuteční ve Florencii (8. - 11. září), v roce 2022 pak v Malaze (14. - 17. září). Do funkce nové předsedkyně výboru ESC byla uvedena prof. Lesley McAra z university v Edinburgu. Výkonný výbor ESC bude pracovat ve složení Lesley McAra (President, University of Edinburgh), Aleksandras Dobryninas (President-Elect, University of Vilnius, Litva), Tom Vander Beken (Past-President, Ghent University), Éva Inzelt (Eotvos Loránd University, Budapešť), Effi Lambropoulou (Panteion University of Social and Political Sciences, Athény), Olga Petintseva (Ghent University and Vrije Universiteit Brusel), Csaba Györy (Editor of the ESC Newsletter, Eotvos Loránd University and Hungarian Academy of Sciences, Budapešť), Dario Melossi (Editor of the European Journal of Criminology, University of Bologna), Andra-Roxana Trandafir (organizátorka ESC konference v roce 2020, University of Bucharest) a Lieven Pauwels (organizátor ESC konference 2019, Ghent University). Výkonným sekretářem ESC zůstává prof. Marcelo F. Aebi z University of Lausanne.